

РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

УДК 378.147:376.011.3-051-056.2/.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.21>

Мар'яна БУЙНЯК

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0001-8472-4847

Бібліографічний опис статті: Буйняк, М. (2021). Розуміння студентами спеціальності 016 Спеціальна освіта сутності партнерства у майбутній професійній діяльності. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 137–143, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.21>

РОЗУМІННЯ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 016 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА СУТНОСТІ ПАРТНЕРСТВА У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті описано результати дослідження розуміння здобувачами вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта сутності партнерства у майбутній професійній діяльності. Обґрунтовано необхідність формування у студентів навичок партнерської взаємодії відповідно до Стандартів вищої освіти України зі спеціальності 016 Спеціальна освіта; наголошено на ролі концепції Нової української школи у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів. Акцентовано, що в освіті дітей з особливими освітніми потребами партнерська взаємодія є міждисциплінарною, оскільки сама освіта поєднується з лікуванням, корекційною роботою, соціальною допомогою. За результатами анкетування з'ясовано, що студенти спеціальності 016 Спеціальна освіта здебільшого розуміють сутність понять «партнерство», «педагогіка партнерства», підтримують ідею партнерської взаємодії з батьками учнів з особливими освітніми потребами та усвідомлюють важливість партнерської співпраці з учнями і колегами. Визначено особистісні якості, вміння і навички, які, на думку студентів, є важливими для успішної партнерської взаємодії з учнями та колегами. Встановлено, що майбутні фахівці недостатньо володіють вміннями і навичками, необхідними для ефективного реалізації партнерської взаємодії у закладах спеціальної та інклюзивної освіти. Доведено, що навчання у закладі вищої освіти сприяє формуванню навичок партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності: майже всі здобувачі вищої освіти зазначають, що повністю чи частково оволодівають ними у процесі вивчення дисциплін професійної підготовки. На підставі результатів анкетування зроблено висновок про необхідність створення системи підготовки здобувачів вищої освіти до реалізації партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу та позашкольних установ.

Ключові слова: партнерська взаємодія, професійна діяльність, здобувачі вищої освіти, спеціальна освіта, підготовка фахівців.

Mariana BUINIAC

Ph.D. of Psychology, Senior Lecturer at the Department of Special and Inclusive Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, Ogienco Str., 61, Kamianets-Podilsky, Khmelnytsky region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0001-8472-4847

To cite this article: Buiniak, M. (2021). Rozuminnya studentamy special`nosti 016 Special`na osvita sutnosti partnerstva u majbutnij profesijnij diyal`nosti [Understanding the essence of partnership in future professional activity by students of the specialty 016 Special education]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 137–143, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.21>

UNDERSTANDING THE ESSENCE OF PARTNERSHIP IN FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY BY STUDENTS OF THE SPECIALTY 016 SPECIAL EDUCATION

The article describes the results of a study of the understanding the essence of partnership in future professional activity by students of the specialty 016 Special education. The necessity of forming students' partnership skills in accordance with the Standards of Higher Education of Ukraine in the specialty 016 Special Education is substantiated; the role of the concept of the New Ukrainian school in the formation of professional competence of future correctional teachers is emphasized. It is emphasized that in the education of children with special educational needs partnership is interdisciplinary, as education itself is combined with treatment, correctional work, social assistance. According to the results of the questionnaire, students majoring in 016 Special Education mostly understand the essence of the concepts of "partnership", "partnership pedagogy", support the idea of partnership with parents of pupils with special educational needs and realize the importance of partnership with pupils and colleagues. Identified personal qualities and skills, in the opinion of students, are important for successful partnership with students and colleagues. It is established that students do not have enough skills and abilities necessary for the effective implementation of partnership in institutions of special and inclusive education. It has been proven that studying in a higher education institution contributes to the formation of skills of partnership in future professional activity: almost all students say that they fully or partially master them in the process of studying the disciplines of professional training. Based on the results of the questionnaire, a conclusion was made about the need to create a system of training applicants for higher education to implement partnerships with various actors in the educational process and out-of-school institutions.

Key words: *partnership interaction, professional activity, students, special education, training of students.*

Актуальність проблеми. На часі важливим аспектом фахової підготовки майбутніх педагогів є формування у них здатності до партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу, що зумовлено запровадженням концепції Нової української школи (далі – НУШ), яка висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності та особистості сучасного вчителя, в основу яких покладено принципи педагогіки партнерства та орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі (Концепція НУШ, 2016). Особливої актуальності партнерство набуває у професійній діяльності фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта, оскільки освіта дітей з особливими освітніми потребами (далі – з ООП) ґрунтується на міждисциплінарній взаємодії фахівців різних галузей (педагогів, психологів, медиків, соціальних працівників тощо) і передбачає партнерську мультисуб'єктну взаємодію (Буйняк, 2020; Мартинчук, 2019; Миронова, 2020; Синьов, 2015; Шеремет, 2015). З огляду на це, формування у майбутніх корекційних педагогів здатності до партнерської взаємодії є вагомим напрямом їхньої професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Методологічною основою формування у майбутніх фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта здатності до мультисуб'єктного партнерства є теоретичні засади педагогіки партнерства (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.) та сучасні наукові підходи до формування професійної компетентності майбутніх

корекційних педагогів, які висвітлено у працях низки вчених (М. Буйняк, В. Коваленко, І. Дмитрієва, Т. Мартинчук, С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.). Науковці зазначають, що здатність до партнерської взаємодії є важливою фаховою компетентністю корекційного педагога і має формуватися на етапі навчання в закладі вищої освіти та вдосконалюватися у подальшій професійній діяльності (Буйняк, 2020; Мартинчук, 2019; Миронова, 2020; Синьов, 2015).

Нормативно-правовим підґрунтям вищеописаного процесу є Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта (далі – Стандарт), де однією з вагомих фахових компетентностей визначено здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства.

Метою дослідження є вивчення розуміння здобувачами вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта сутності партнерства у майбутній професійній діяльності. Результати дослідження висвітлено у статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з умов формування у здобувачів вищої освіти здатності до партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу, позашкільними і громадськими організаціями вагомим завданням є з'ясування їхнього ставлення до партнерства, розуміння його сутності, усві-

домлення якостей і вмінь, необхідних для його ефективної реалізації. З цією метою нами було розроблено анкету для здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, яка містила 10 питань (4 програмованих, 6 відкритих). Анкетування відбувалося з використанням інструменту Google-форми. З метою підвищення вірогідності відповідей анкетування було анонімним.

Дослідження спрямовувалося на розуміння студентами таких питань, як:

- сутність понять «партнерська взаємодія», «педагогіка партнерства»;
- якості, необхідні для встановлення партнерських стосунків з учнями з ООП;
- якості, необхідні для ефективної партнерської взаємодії із членами команди психолого-педагогічного супроводу в інклюзивному (спеціальному) закладі освіти;
- ставлення до партнерської взаємодії з батьками дітей з ООП;
- з'ясування думки, чи формуються під час навчання у ЗВО якості, необхідні для реалізації партнерської взаємодії;
- яким чином навчання у ЗВО сприяє формуванню цих якостей.

У дослідженні брали участь 79 здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта: 17 (22%) – студенти I курсу, 16 (20%) – II курсу, 12 (15%) – III курсу, 15 (19%) – IV курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 19 (24%) студентів – другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Респондентам було запропоновано висловити своє розуміння поняття «партнерська взаємодія». Лише 44% опитаних дали відповіді, які максимально відображають його сутність, наприклад «взаємодія двох або більше учасників на рівних задля досягнення поставлених цілей», «це взаємодія, в якій люди спрямовані на співпрацю, заради спільної мети та цілі», «узгоджена діяльність учасників освітнього процесу, спрямована на досягнення спільних цілей» тощо. Слід зазначити, що найбільш точні відповіді давали здобувачі вищої освіти старших курсів, що пояснюється вивченням ними навчальних дисциплін, які передбачають формування компетентностей та результатів навчання, пов'язаних із партнерською взаємодією.

Аналіз відповідей засвідчив, що 56% здобувачів вищої освіти недостатньо точно розумі-

ють сутність поняття «партнерська взаємодія» і окреслюють окремі його аспекти: «спільна справа», «узгоджена діяльність учасників», «спільна праця, врахування бажань, думки, знаходження компромісу», «співпраця із взаємодопомогою», «об'єднання зусиль, де кожен підтримує і допомагає один одному». Були й відповіді, які вказують на буквальне, «вузьке» тлумачення поняття: «взаємодія партнерів», «це коли люди допомагають одне одному», «коли одна компанія допомагає іншій компанії» тощо.

З'ясування стану розуміння здобувачами вищої освіти поняття «педагогіка партнерства» виявило такі його особливості:

- 35% респондентів тлумачать поняття «педагогіка партнерства» як взаємодію в системі «вчитель – учні»: «напрямо педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості дитини», «співпраця між вчителем та учнем для досягнення певних цілей», «коли педагоги взаємодіють для вирішення проблем або правильних методів навчання з учнями», «взаємодія педагога із класом», «заходи для дітей для розвитку творчої діяльності особистості» тощо. Таке розуміння поняття не відображає його сутності, особливо в контексті професійної діяльності корекційного педагога, яка передбачає мультисуб'єктне партнерство;

- 11% здобувачів вищої освіти у понятті «педагогіка партнерства» вбачають взаємодію в системі «вчитель – учні – батьки»: «педагогіка партнерства передбачає залучення батьків та співпрацю з учнями та вчителями», «співпраця між учителем, учнем і батьками, яка об'єднує їх спільними цілями та прагненнями, також усі вони відповідають за результати», «мета педагогіки партнерства – це спілкування, спільна взаємодія і робота між учителем, дитиною та батьками. Такий підхід до розуміння відображає класичні теоретико-методологічні основи педагогіки партнерства, що знайшли своє відображення у концепції Нової української школи. Проте міждисциплінарна взаємодія фахівців, що є одним із принципів та умовою успішності спеціальної та інклюзивної освіти, тут не відображена;

- лише 9% респондентів у відповідях зазначили, що педагогіка партнерства передбачає міждисциплінарну взаємодію фахівців, учнів

і батьків дитини: «партнерська взаємодія команди фахівців, батьків і дітей для максимально можливого розвитку дитини з ООП», «це напрям педагогіки, що передбачає взаємодію всіх учасників освітнього процесу у всіх можливих комбінаціях», «процес навчання, виховання і корекції дитини з ООП за підтримки команди супроводу і батьків дитини»;

- 45% опитаних тлумачать поняття «педагогіка партнерства» неправильно, розуміючи його як синонім поняття «партнерство»: «напряму педагогіці, що навчає правильності дій, вказує на принципи успішного партнерства», «напряму, у якому навчають партнерства, ставлення один до одного», «галузь педагогіки, яка надає детальну інформацію про переваги та недоліки партнерства», «це як правильно співіснувати з людьми, правильно взаємодіяти між собою».

Слід зазначити, що недостатнє розуміння поняття «педагогіка партнерства» трапляється і серед студентів старших курсів.

Оскільки освіта дітей з ООП передбачає мультисуб'єктне партнерство (педагоги, учні, батьки, медики, соціальні працівники тощо), то наступні питання анкети стосувалися вивчення ставлення студентів до міждисциплінарної взаємодії та самоаналізу володіння якостями, необхідними для її реалізації.

Зокрема, на питання «Які особистісні якості ви вважаєте необхідними для встановлення партнерських стосунків з учнями з ООП?» було отримано широкий діапазон відповідей, які репрезентовано у таблиці 1.

Зауважимо, що більшість із зазначених якостей відповідають вимогам до особистості, які висвітлено у професіограмі корекційного педагога. Проте частота їх відображення у відповідях студентів, на нашу думку, є недостатньою. Зокрема, такі особистісні якості, як любов до дітей, гуманність, емпатія, віра в можливості дитини, повага до особистості учня з ООП, які є фундаментальними для оволодіння професією корекційного педагога, зазначені були лише в окремих відповідях. Це свідчить про необхідність формування вказаних якостей під час навчання у закладі вищої освіти.

Оцінюючи наявність у себе необхідних якостей, 75% респондентів вважають, що володіють ними; 18% – що володіють лише окремими з них; 7% опитаних здобувачів вищої освіти відзначили, що намагаються розвивати в собі вказані якості. Проте зауважимо, що самооцінка студентів має бути зіставлена з іншими методами оцінювання особистості майбутніх фахівців. Такі дослідження плануємо проводити в подальшому.

Ще однією ланкою партнерської взаємодії у закладах освіти для дітей з ООП є командна співпраця фахівців, які здійснюють психолого-педагогічний супровід (педагогів, психологів, соціальних педагогів, медиків тощо). Така міждисциплінарна взаємодія також потребує володіння якостями особистості, покликаними забезпечити ефективність та злагоджену роботу членів команди. Респондентам пропонувалося зазначити, які особистісні якості вони вважа-

Таблиця 1

Якості, необхідні для встановлення партнерських стосунків з учнями з ООП

№ з/п	Якості особистості	Відповіді студентів (%)*
1.	Доброта	36 (46%)
2.	Відкритість, ширість	31 (39%)
3.	Толерантність, неупередженість	29 (37%)
4.	Комунікабельність, дружелюбність	26 (33%)
5.	Розуміння учнів, повага до їхньої особистості	23 (29%)
6.	Чесність	19 (24%)
7.	Відповідальність, дисциплінованість, наполегливість	18 (23%)
8.	Знання особливостей дітей, застосування індивідуального підходу до кожної дитини	14 (18%)
9.	Ініціативність	14 (18%)
10.	Емоційна стійкість	12 (15%)
11.	Емпатія	11 (14%)
12.	Любов до дітей	9 (11%)
13.	Творчість, креативність	9 (11%)
14.	Віра в можливості дитини, педагогічний оптимізм	7 (9%)
15.	Гуманність	6 (8%)

* Сумарно відповіді не дорівнюють 100%, оскільки студенти робили кілька виборів.

Таблиця 2
Якості, необхідні для ефективної міждисциплінарної взаємодії фахівців

№ з/п	Якості особистості	Відповіді студентів (%)*
1.	Комунікабельність	34 (43%)
2.	Повага до колег	31 (39%)
3.	Відповідальність	26 (33%)
4.	Дисциплінованість	19 (24%)
5.	Наполегливість	17 (22%)
6.	Толерантність	15 (19%)
7.	Дружелюбність	15 (19%)
8.	Щирість	15 (19%)
9.	Тактовність	12 (15%)
10.	Ініціативність	12 (15%)
11.	Доброта	11 (14%)
12.	Готовність прийти на допомогу	10 (13%)
13.	Креативність	9 (11%)
14.	Впевненість у собі	8 (10%)
15.	Любов до дітей	6 (8%)

* Сумарно відповіді не дорівнюють 100%, оскільки студенти робили кілька виборів.

ють необхідними для ефективної командної взаємодії із членами команди психолого-педагогічного супроводу в інклюзивному (спеціальному) закладі освіти. Зведені відомості відображено у таблиці 2.

Якісний аналіз відповідей респондентів засвідчив, що значна частина з них (66%), крім особистісних якостей, зазначали у відповідях і певні вміння і навички («вміння йти на компроміс, прислухатися до думки інших», «вміння працювати в команді», «вміння домовлятися», «вміння чути співрозмовника», «вміння злагоджено працювати», «розуміння інших людей»), які, безумовно, є важливими для ефективної взаємодії.

Самооцінка володіння здобувачами вищої освіти якостями, необхідними для ефективної командної взаємодії, показала, що 65% опитаних вважають, що володіють ними повною мірою, 35% – володіють лише окремими з них і працюють над розвитком інших, тоді як володіння вміннями і навичками засвідчили лише 37% респондентів.

Що стосується ставлення здобувачів вищої освіти до партнерської взаємодії з батьками учнів, то всі респонденти (100%) погоджуються, що батьки повинні бути активними учасниками освітнього процесу; 35% зазначають, що не всіх батьків вдається залучити до активної взаємодії із працівниками закладу освіти. Такі відповіді

свідчать про розуміння майбутніми фахівцями зі спеціальної освіти важливості залучення батьків до психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, проте лише третина з них (головним чином, студенти старших курсів) усвідомлює труднощі цього процесу.

На запитання «Чи сприяє, на Вашу думку, навчання у закладі вищої освіти формуванню якостей, вмінь і навичок, необхідних для реалізації партнерської взаємодії?» 49% опитаних дали ствердну відповідь; 47% зазначили, що у ЗВО формуються лише окремі якості, решта будуть формуватися у процесі професійної діяльності; 4% респондентів вважають, що навчання у ЗВО не впливає на формування вищезазначених якостей.

Наприкінці опитування студентам пропонувалося назвати навчальні дисципліни, вивчення яких, на їхню думку, сприяє формуванню навичок партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності. Відповіді на це питання різнилися залежно від курсу навчання здобувачів вищої освіти:

- студенти I курсу освітнього рівня «бакалавр» здебільшого зазначали дисципліни «Вступ до спеціальності» і «Психологія»;
- у відповідях студентів II–III курсів переважали дисципліни «Педагогіка інклюзивної освіти», «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога», «Робота асистента вчителя інклюзивних закладів», «Тренінг колективної взаємодії», оскільки саме їх вивчають на 2–3 році навчання у ЗВО;
- здобувачі вищої освіти старших курсів (IV курс ОР «бакалавр», I–II курс ОР «магістр») зазначали, що важливу роль у підготовці до партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності відіграє практика; що стосується дисциплін, то переважаючими були такі відповіді: «протягом вивчення всіх дисциплін формуються необхідні навички партнерської взаємодії», «усі дисципліни не лише дають змогу дізнатися про особливості дитини з ООП, але й формують розуміння дій у партнерській взаємодії з іншими учасниками», «кожна навчальна дисципліна дає можливість сформуванню окремих особистісних властивостей, які допоможуть у встановленні партнерських відносин», «частково на всіх, залежить від самої людини, а саме того, яким чином вона ставиться до вивчення тієї чи іншої дисципліни».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами анкетування здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта встановлено, що майбутні фахівці загалом підтримують ідею партнерства у професійній діяльності, проте недостатньо володіють вміннями і навичками, необхідними для її ефективної реалізації у закладах спеціальної

та інклюзивної освіти. Студенти переконані, що навчання у закладі вищої освіти сприяє їх формуванню. Це дає підстави стверджувати про необхідність створення системи підготовки здобувачів вищої освіти до реалізації партнерської взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу в спеціальних та інклюзивних закладах та позашкільними установами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коханова О.П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навч.-метод. посіб. К. : Вид-во ПП Щербатих О. В. 2011. 104 с.
2. Мартинчук Т.В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 614 с.
3. Миронова С.П., Буйняк М.Г. Професійна діяльність та особистість корекційного педагога : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 136 с.
4. Миронова С.П. Нова українська школа : особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.
5. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Синьов В.М., Шеремет М.К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. Вип. 7. С. 391–397.
7. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії // Зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конф. (25 квітня 2019 р.). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. 156 с.
8. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf>
9. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти – ступеня магістра – з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://osvita.ua/master/spec-master/79283/>
10. Шеремет М.К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. Вип. XVII в 2-х част. Ч. 1. 368 с.

REFERENCES:

1. Kokhanova, O.P. (2011). *Psychology of partnership in education*. Kyiv : Vyd-vo PP Shcherbatykh O. V. (in Ukrainian).
2. Martynchuk, T.V. (2019). *Theory and practice of training specialists in special education for professional activities in an inclusive educational environment*. *Doctor's thesis*. Kyiv (in Ukrainian).
3. Myronova, S.P. & Buiniak, M.H. (2020). *Professional activity and personality of a correctional teacher*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka (in Ukrainian).
4. Myronova, S.P. (2020). *New Ukrainian school: features of the organization of the educational process of primary school students in inclusive classes*. Ternopil : Aston (in Ukrainian).
5. *New Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform*. (n.d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
6. Synov, V.M. & Sheremet, M.K. (2015). *Main trends in the modernization of the training of correctional teachers in terms of reforming of education*. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7, 391–397 (in Ukrainian).
7. *Social partnership in inclusive education: acmeological principles, modern realities*. Proceedings from 25/04'19: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia – International Scientific and Practical Conference*. Izmail : RVV IDHU (in Ukrainian).

8. Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity – stupenia bakalavra – z haluzi znan 01 Osvita / Pedahohika spetsialnosti 016 Spetsialna osvita [Standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor's) level of higher education – bachelor's degree – in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy of specialty 016 Special education]. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf> (in Ukrainian).

9. Standart vyshchoi osvity Ukrainy druhooho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity – stupenia mahistra – z haluzi znan 01 Osvita / Pedahohika spetsialnosti 016 Spetsialna osvita [Standard of higher education of Ukraine of the second (master's) level of higher education - master's degree - in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy of specialty 016 Special education]. (n.d.). *osvita.ua*. Retrieved from <https://osvita.ua/master/spec-master/79283/> (in Ukrainian).

10. Sheremet, M.K. (2011). Pidhotovka korektsiinykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Training of correctional teachers in higher educational institutions]. *Zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Serii: sotsialno-pedahohichna – Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University. Series: socio-pedagogical, 17, 259–268* (in Ukrainian).